

УДК 371.622(477.83)

Леонід Оршанський, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно ужиткового мистецтва
Людмила Молостова, магістр кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно ужиткового мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВПЛИВ МУЗЕЇВ НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (II полов. XIX – поч. XX ст.)

У статті висвітлені окремі аспекти діяльності музеїв на теренах Галичини у досліджуваній період, зокрема, освітньо-виховний. Проаналізований фактичний матеріал, свідчить, що музеї Галичини займали важливе місце у розв'язанні проблем розвитку й адаптації художніх промислів до нових форм існування та становлення нових типів шкіл – художньо-промислових.

Ключові слова: виставки, музеї, художньо-промислові школи.

В статье освещены отдельные аспекты деятельности музеев на территории Галичины в исследуемый период, в частности, образовательно-воспитательный. Проанализированный фактический материал, свидетельствует, что музеи Галичины занимали важное место в решении проблем развития и адаптации художественных промыслов к новым формам существования и становления новых типов школ – художественно-промышленных.

Ключевые слова: выставки, музеи, художественно-промышленные школы.

The effect of museums on art and industrial education of Halychyna (Second half of XIX – beg. XX century). The article highlights some aspects of the museums on the territory of Galicia in the period under study, including education and educational. Assayed facts shows that the museum Galicia were important in solving the problems of adaptation and crafts to new forms of existence and development of new types of schools – art and industry.

Key words: exhibition, museum, art-industrial school.

Постановка проблеми. Панорамний погляд мистецькоосвітнього процесу II половини XIX – початку XX ст. свідчить, що він відбувався на тлі радикальних змін в економічному, суспільно-політичному і культурному житті Європи і був тісно з ним пов'язаний.

Рух “Мистецтво і ремесло”, започаткований у Західній Європі в II половині XIX ст., швидко поширився в Галичині та знайшов свій вияв у розробленні нових напрямів і методів діяльності різноманітних закладів промислового та художньо-промислового вишколу. Серед них: політехнічні й академічні навчальні заклади (вищі школи), промислові та ремісничі школи, художньо-промислові школи; реальні школи, фахові навчальні майстерні і лабораторії на кшталт американських “manual training schools”; технологічні майстерні; доповнюючі і вечірні школи та курси; фахові товариства (мистецькі, технічні, промислові, економічні), етнографічні, промислові і мистецькі виставки; спілки та об'єднання промисловців, ремісників і митців; фахові часописи з питань промислу, технології, мистецтва; спеціалізовані видавництва; технічні, мистецькі і промислові бібліотеки та ін. Саме

діяльність та взаємозв'язок низки виставок, музеїв і навчальних закладів актуалізує здійснення дослідження умов становлення художньо-промислової освіти на теренах Галичини.

Виклад основного матеріалу. Період з II половини XIX – початку XX ст. в Галичині характеризується активною діяльністю музеїв, спрямованою на спеціалізацію у сфері розвитку народних художніх промислів та ремесел. Їхня теоретична і практична діяльність полягала в організації виставок, випуску спеціальної мистецтвознавчої літератури для художників і ремісників, а також пропагування народної творчості серед широких верств населення.

Завдяки ініціативі підприємців, які з метою розширення ринку та вивчення попиту, а також за участі активної частини національно свідомої громадськості, які організовували культурно-просвітницьку роботу, було розпочато створення мережі музеїв з відділами, що спеціалізувалися на дослідженні й популяризації народного мистецтва та художніх промислів і ремесел. Головною метою створення цих закладів стало збереження, вивчення і пропагування художніх цінностей, створених вмілими руками професійних митців та самобутніх народних майстрів.

ВПЛИВ МУЗЕЇВ НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (II полов. XIX – поч. XX ст.)

Одним із головних чинників для виникнення того чи іншого центру музейної справи, який би займався проблемами розвитку промислів, була організація виставок. На той час виставки були єдиним способом поширення мистецьких та технічних знань серед ремісників, їхнього заохоченням до творчої діяльності, а також на початкових етапах – для формування системи підтримки художніх промислів і ремесел. Також слід зазначити, що виставкова діяльність сприяла покращенню збуту художньо-промислової продукції, яка в поєднанні з поширенням народної творчості сприяла створенню нового виду художнього ринку на культурно-просвітницьких засадах. Тому виставкова діяльність й донині виступає своєрідною складовою музейної діяльності в цілому.

Періодичні світові виставки в Австрії, Франції й Англії мали важливе значення для розвитку музейної справи. Всесвітня Віденська виставка художнього промислу, організована 1873 року, за своєю масштабністю суттєво перевищувала подібні тогочасні виставки. Підготовка до проведення цієї виставки поставила низку запитань, на кшталт: “Чи має Галичина брати участь у цій виставці? Чи має Галичина що виставляти?” [7, 5]. Перед громадськістю виникли труднощі, безпосередньо пов’язані з організацією виставки, зокрема: “на заваді показу маловідомої й екзотичної продукції домашнього промислу, перед Європою було побоювання оподаткування ремісників [7, 19]. Водночас, напередодні Віденської виставки у суспільстві дискутувалося питання про необхідність запровадження диференційованої системи освіти, створення в Галичині шкіл для підготовки майстрів та спеціальних навчальних закладів художньо-промислового профілю, а також їх навчального і методичного забезпечення. Цьому посприяв приклад художніх музеїв Відня та Кракова, які закуповували зі світових виставок колекції експонатів для майбутніх навчальних студій. Так, 1873 року на Віденській виставці музейний комітет закупив промислові вироби та твори декоративно-ужиткового мистецтва для навчальних цілей у фаховій підготовці ремісників Львова та Галичини [8, 2 – 3].

Створення Міського промислового музею у Львові, який розпочав своє функціонування саме з виставки, свідчить про міцну взаємодію музейної, виставкової й освітньо-професійної діяльності. Для створення промислового музею, громадськість Львова організувала комітет, який закупив низку експонатів на Віденських всесвітніх виставках художніх промислів 1873 і 1874 років.

У цьому ж році у Львові була організована виставка під назвою “Міський промисловий музей” [5, 72].

Згідно зі статутом [9], головним завданням Міського промислового музею у Львові було впливати на розвиток промисловості та рукоділля у регіоні. Відповідно у 1877 і 1994 роках музей організував виставки виробів народних промислів, які значно розширили його експозиційну привабливість та стали мистецькими осередками для нових творчих пошуків (рис. 1).

Рис. 1. Афіша Крайової виставки у Львові (1894 р.)

Однією з цікавинок Крайової виставки у Львові 1894 року була прокладена над глибоким яром повітряна дорога довжиною 170 метрів, яка з’єднувала виставкові павільйони та етнографічний відділ музею. Щодня виставку відвідували тисячі людей, інколи дирекція була змушена допомагати касирам продавати квитки. За майже 140 днів роботи виставки, з яких 100 видалися дощовими, експозицію відвідали 1 146 329 осіб [8, 6].

У червні 1876 року організатори Міського промислового музею, які вбачали актуальність розвитку системи фахової освіти, надіслали листа до намісництва. У ньому, зокрема, розкритикували наміри Міністерства освіти відкрити у Львові промислову школу фахового рисунка і моделювання у поєднанні з реальною школою. Негативний вплив такого поєднання вбачався у відсутності належних умов саме для промислового шкільництва [2]. На той час реміснича молодь з початковим рівнем освіти відвідувала промислово-торговельну школу при реальній школі. Учні тієї ж реальної школи, гімназій

ВПЛИВ МУЗЕЇВ НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (II полов. XIX – поч. XX ст.)

або Технічної академії могли б відвідувати школу рисунків та моделювання, однак уряду потрібно було довести специфіку і статус майбутнього навчального закладу. Музей, переконуючи уряд в тому, що нова школа потребує фахового керівника, який би розумів мету та специфіку навчання, погодився надати приміщення для нової школи, забезпечити її необхідними енергоносіями, обслугою й експонатами для вивчення техніки, за умови, якщо уряд буде оплачувати працю викладачів та закуповуватиме шкільне устаткування й обладнання [2].

Музей, пропагуючи ідею відкриття фахової школи, проводив публічні читання, які стосувались потреби розвитку домашнього художнього промислу, завдань промислових музеїв, надання кустарного кредиту тощо [2]. Слід зазначити, що з 1886 року при Міському промисловому музеї була організована Жіноча школа моделювання та рисунків під орудою Владислави Гостинської. Школа крім фахівців з моделювання, здійснювала підготовку “учительок з рисунку для народних шкіл” [10, 279].

Іншою метою Міського промислового музею, яка була задекларована у 1874 році і затверджена Міською радою у першому параграфі Статуту, було “удосконалювання промислів і ремесел краю в технічному та естетичному напрямках, через систематичне збирання допоміжних засобів, які поширюють науку та мистецтво” [9, 1]. Під допоміжними засобами розумілися музейні збірки, бібліотека, виставки, зала рисунків, викладання у галузі промислу, мистецтва та ремесел, видання часописів, мистецьких альбомів і журналів. Використання виставкового матеріалу передбачалося промисловими закладами, школами та приватними особами [9, 2].

Досвід Відня й інших міст Австро-Угорщини, де вже діяли художньо-промислові школи, стали зразком-прикладом для заснування художньо-промислової школи у Львові. На приватний музей М. Вареницького у Кракові та Міський промисловий музей у Львові було покладено важливу місію створення першої такої школи на теренах Галичині. Отже, 1877 року при Міському промисловому музеї у Львові, що тимчасово містився в будинку Стрільниці на вул. Курковій, було відкрито першу школу художнього промислу. В наступному, 1878 році музей разом зі школою перенесено до міської ратуші. Цей професійний навчальний заклад об’єднував фахові школи для підготовки мулярських, будівельних, слюсарських підмайстрів та школу художнього промислу, а також промислову доповнюючу школу для учнів майстрів. Школа мала також загальнодоступні

зали для навчання дітей рисунку і моделювання.

Результати не забарилися, вже 1880 року на виставці, організованій Віденським музеєм, Львівська художньо-промислова школа за підтримки Міського промислового музею отримала широке визнання. Успіхи Львівської художньо-промислової школи сприяли подальшому розвитку, вдосконаленню та розширенню навчального закладу, а також наближенню до зразка шкіл, що діяли в інших містах Австро-Угорської імперії [1].

У серійному виданні Л. Вербицького “Взори промислу домашнього селян на Руси” йдеться про позитивні результати дослідницької співпраці музею та художньо-промислової школи. Так, відомий мистецтвознавець і колекціонер, у вступному слові до альбому, висловлює подяку професору, завідувачеві школи Вінсенту Чиршніцу, за безкорисну допомогу у створенні цього видання.

У 1890 – 1892 рр. завдяки ювілейній фундації Галицької ощадної каси за планами професора Густава Бізанца та участю архітекторів Юліуша Гохбергера та Григорія Пежанського на вул. Театральній споруджено будинок Художньо-промислової школи.

1880 року першим масштабним заходом не лише у Галичині, а й на всій території Польщі у складі Австро-Угорської імперії, стала виставка побутових виробів домашнього промислу, організована коломийською інтелігенцією. Головне завдання виставки полягало у покращенні якості продукції місцевих народних промислів і ремесел [5, 72]. Ця виставка стала своєрідним поштовхом для створення музею народного мистецтва в Коломиї. Після цього виставки виробів народних художніх промислів, які були частиною експозиції, систематично організовувались у Коломиї.

1912 року коломийська інтелігенція організувала першу всеукраїнську виставку домашнього промислу, яку відвідало близько 13 тисяч осіб. Ця виставка мала великий успіх серед населення. Важливе значення для об’єднання зусиль щодо підтримки розвитку домашніх ремесел і промислів мало відтворення на виставці цілісної картини народного мистецтва України. Письменник-публіцист О. Лукіянович висловив думку про виставку, яка показала назрілу потребу в організованому веденні музейної справи та виставок для розвитку і популяризації художнього промислу, для поширення виробів серед громадськості, а також про необхідність професійної виставкової критики [3, 3]. Важливим

ВПЛИВ МУЗЕЇВ НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (II полов. XIX – поч. XX ст.)

джерелом для розвитку декоративно-ужиткового мистецтва є детальний звіт про коломийську виставку традиційних промислів і ремесел (1912 р.), складений членом Етнографічної комісії, співробітником музею Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові О. Назарієвим. Ним для музею було придбано чимало мистецьких творів відомих династій різьбярів Шкрібляків та Корпанюків.

Отже, наприкінці XIX – початку XX ст. народні художні ремесла і промисли досягли апогею розвитку, однак у зв'язку з домінуванням промислового виробництва почали швидко занепадати. Водночас, з метою популяризації народного мистецтва та побуту, у Львові (1877 р., 1894 р.), Тернополі (1884 р., 1887 р.), Коломиї (1912 р.) організовуються етнографічні виставки.

Випуск спеціальної літератури став одним з найважливіших напрямів музейної справи стосовно популяризації класичних досягнень народного мистецтва. З початку 80-х років XIX ст. відбувається поширення спеціальних посібників, таблиць й альбомів, в яких висвітлюється діяльність народних промислів. Під орудою Львівського промислового музею було випущено серію з десяти альбомів, присвячених народному мистецтву. Видання під назвою “Взори промислу домашнього селян на Руси” містило 107 таблиць з 350 типами кольорових орнаментів на виробках з металу, деревини, тканин, глини та ін. та супроводжувалось пояснювальними текстами на кількох мовах. Метою цього видання була фіксація та систематизація зразків народного мистецтва для подальшого використання на промислах та у художньо-промислових школах. Л. Вербицький та інші автори альбомів, запевняли, що репродуковані вироби є результатом праці селян, які у вільний від роботи час плідно займаються творчістю. Подорожуючи Україною, О. Кульчицька, яка здійснювала подвижницьку роботу в цьому напрямі, замалювала близько 30 000 творів лише народного гончарства, зазначивши місця виготовлення, час та авторів [5].

У цей період було опубліковано чимало мистецтвознавчих, етнографічних праць, альбомів зі світлинами художніх виробів та рисунками традиційних орнаментів. Однак за часів воєнного лихоліття 1914 – 1918 рр. зменшилися масштаби збиральницько-етнографічної роботи, припинили діяльність громадські та наукові товариства, закривалися краєзнавчі часописи, музеї, художньо-промислові школи. Лише у Львові продовжувалося наукове вивчення і систематизація етнографічних музейних колекцій, публікувалися статті і наукові праці П. Білецького,

Г. Павлуцького та ін. У той період ґрунтовним вивченням духовно-матеріальної культури, календарних народних звичаїв і обрядів, етнопсихологічних особливостей населення Карпат, відновленням роботи багатьох художньо-промислових шкіл займалися лише науковці кафедри етнології Львівського університету під керівництвом професора А. Фішера. Саме їхня подвижницька робота сприяла відродженню традиційних художніх ремесел і промислів у 30 – 40 рр. XX ст., організації діяльності краєзнавчих осередків та регіональних музеїв у Станіславі (1928 р.), Коломиї (за ініціативи культурно-громадського діяча В. Кобринського в 1926 р. організовано музей “Гуцульщина”), Рахові (1931 р.), Жаб'є (1934 р.), Чернівцях (1935 р.) та ін.

Художньо-промисловий музей у Львові в 20-х роках XX ст. проводив чисельні заходи для представників художньо-промислового шкільництва. 1928 року при музеї було створено спеціальну залу-читальню для ремісників, річні курси рисунків, чотиритижневі курси металопластики, а також курс розпису тканин у техніці батіку. У музеї часто організовувалися лекції з історії мистецтва та художнього промислу.

У контексті дослідження, особливо слід зазначити про функціонування на Галичині двох типів музеїв:

- музеї як самостійні організаційні одиниці, головним завдання яких було лише формуванням колекцій творів народного мистецтва;

- музеї при навчальних закладах (художньо-промислових школах) та майстернях з метою реалізації освітніх завдань у галузі фахової підготовки ремісників.

Форми діяльності шкільних музеїв склалися в загальному від виникнення потреби покращення якості фахової підготовки й урізноманітнення навчального процесу, його концептуальної спрямованості на розв'язання тих чи інших творчих завдань. Досвід подвижників декоративно-ужиткового мистецтва закономірно приводив до висновків, аналогічних такій рекомендації Д. Лукіяновича: “Хто вивчає, мусить менше користуватись описами, а як можна більше дивитись і більше вчитися бачити” [4, 8].

Висновок. Під час дослідження музейної діяльності на теренах Галичини визначено декілька головних напрямів, що сприяли функціонуванню та розвитку як промислів, так і художньо-промислових шкіл. В основі одного з напрямів було документування, збір та збереження виробів народних художніх промислів. Наступний – освітньо-виховний напрям,

КОНСТРУКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРАЦІ

завданням якого було художньо-естетичне, технологічне навчання і творче виховання майбутніх ремісників шляхом налагодження міцних взаємозв'язків музеїв та фахових навчальних закладів, а також підготовка і випуск спеціальної навчальної літератури. Останній напрям – рекламно-популяризаторська діяльність, яка сприяла посиленню цікавості з боку населення до соціально-культурних особливостей і традицій промислів.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що художні ремесла і промисли – унікальне явище національної культури, яке завжди правдиво демонструвало світові життя українського народу, його духовне багатство, високий культурно-освітній рівень і творчий потенціал, виступало феноменом невмирущості та життєствердності нації. Усвідомлена, поглиблена підготовка фахівців у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва – одне з головних завдань і пріоритетних напрямів професійної освіти, адже вона торує шлях до пізнання культурної спадщини українського народу, духовного розвитку й міжособистісного спілкування, творчої самореалізації особистості, осмислення власної

етнічної ідентичності як глибинної основи національної самосвідомості.

1. Діло. – 1885. – Ч. 93 – 94.
2. Копії листів у справі організації художньо-промислової освіти від 16.VI.76 // Архів ЛДМХП. – Книга за 1876 р. – Додаток до кн. 1876 р.
3. Лукіянович Д. Виставка домашнього промислу в Коломиї // Неділя. – Львів, 1912. – Ч. 37. – С. 1.
4. Лукіянович Д. Кудюю повести кераміку // Наші дні. – Львів, 1942. – Ч. 4. – С. 8 – 9.
5. Скрипник Г. Етнографічні музеї України. – К.: Наукова думка, 1989. – 299 с.
6. Шмагало Р. Роль музеїв у становленні художньо-промислової освіти України наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. // Мистецтвознавство '99. – Львів: СКМ, 1999. – С. 79 – 92.
7. Gurynowicz. Galicia i wystawa powszechna w Wiedniu 1873. – Lemberg, 1872. – 19 s.
8. Muzeum przemysłowe miejskie we Lwowie // Фонд Райса. – С. 6. (відділ рукописів наукової бібліотеки імені Василя Стефаника).
9. Statut miejskiego Muzeum przemysłowego we Lwowie. – Lwów, 1888. – 12 s.
10. Zawadzki W. Wystawa robot Kobięcych. Nauka rysunków w szkołach żeńskich // Bluszcz. – 1886. – q 35. – S. 279.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2010

УДК 373.62 (09)

Олександр Белошицький, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії трудової підготовки та політехнічної творчості, Інституту педагогіки АПН України, м. Київ

КОНСТРУКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРАЦІ

На основі вимог Державного стандарту, розглядається проблема запровадження в предмет “Трудове навчання” технічної творчості учнів шляхом конструювання технічних об’єктів.

Ключові слова: педагогічні умови, конструкторська діяльність, навчально-методичний комплект, конструкторські задачі, творчо-технічні здібності.

На основе требований Государственного стандарта, рассматривается проблема ввода в предмет “Трудовая учеба” технического творчества учеников путем конструирования технических объектов.

Ключевые слова: педагогические условия, конструкторская деятельность, учебно-методический комплект, конструкторские задачи, творчески-технические способности.

The problem of students technical creativity involvement to the Labor Education by the way of technical objects construction examined on the state educational standards.

Key words: pedagogical terms, designer activity, educational methodical complete set, designer tasks, creatively technical capabilities.

Постановка проблеми. Державні стандарти загальної середньої освіти в Україні, в пункті 2.10. Освітня галузь “Технології” вказують на потребу формувати технологічно грамотну особистість. Крім того, “прищепити навички конструкторської діяльності і вміння розв’язувати творчі задачі”.

Це вказує на організацію трудової підготовки

молоді до технічно-творчої діяльності. Безперечно, що такий крок вперед, на освітянській ниві нашої держави є вимогою науково-технічного прогресу і економіки держави. Щоб створити відповідні педагогічні умови, які будуть сприяти підготовці таких людей потрібен педагог, який повинен знати особливості творчого процесу, методи, форми, принципи, характерні риси, шляхи